

2.6.6 Mezinárodně právní univerzalita

Existenci mezinárodně právní univerzality dává Donnelly do souvislosti s působením dokumentů typu Všeobecné deklarace lidských práv nebo Vídeňské deklarace z roku 1993.²³⁵ Tuto univerzalitu charakterizuje stejně jako univerzalitu funkční coby podmíněnou a relativní, protože závisí na rozhodnutí států považovat významné mezinárodní lidskoprávní dokumenty za autoritativní a podle toho s nimi zacházet.²³⁶ Nelze přitom zapomínat, že texty jako třeba výše zmíněná Všeobecná deklarace lidských práv jsou sice z hlediska své ideologie extrémně vlivné, nikoliv však normativně závazné.²³⁷ Tato univerzalita je tudíž relativní v tom smyslu, že se vztahuje pouze na státy a na současnou dobu, což však podle názoru jejího autora nijak neumenšuje význam, který jí může být přisuzován.²³⁸

S představou, že právě v množství stran, které mezinárodní smlouvy o lidských právech akceptují, lze spatřovat určitý důkaz jejich univerzality, se ztotožňuje i Christina M. Cerna.²³⁹ Tato teoretička vidí v přijetí Vídeňské deklarace přímo znovupotvrzení univerzality lidských práv založené již Všeobecnou deklarací.²⁴⁰ Nicméně i v tomto případě se nelze úplně vyhnout konfrontaci s možnou výtkou západního původu významných lidskoprávních dokumentů, jež může redukovat legitimizační sílu, kterou by je mohla skutečnost mezinárodně právní univerzality obdařit. Všeobecnou deklaraci lidských práv jako výraz západního individualismu vnímá například Frédéric Sudre, podle něhož tvrdit o ní, že je univerzální, znamená totéž jako proklamacovat, že západní koncepce je povolána k univerzalitě.²⁴¹ V tomto směru se proto jeví být zásadní, jakým způsobem se rozhodnutí států akceptovat tento typ dokumentů coby relevantních pro svou praxi utváří, je-li důsledkem dobrovolné shody, nebo různých forem nátlaku ze strany západu.²⁴²

²³⁵ DONNELLY, 2007, op. cit., s. 288.

²³⁶ Tamtéž, s. 289.

²³⁷ ARNOLD, 2013, op. cit., s. 11.

²³⁸ DONNELLY, 2008, op. cit., s. 198.

²³⁹ CERNA, Christina M. Universality of Human Rights and Cultural Diversity: Implementation of Human Rights in Different Socio-Cultural Contexts. *Human Rights Quarterly*. 1994, vol. 16, no. 4, s. 746. ISSN 0275-0392.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 742.

²⁴¹ SUDRE, 1997, op. cit., s. 37. K vnímání lidských práv jako produktu západního světa a kritické reflexi této teze srovnej též BEITZ, 2009, op. cit., s. 203–206.

²⁴² K tomu srovnej i některé úvahy uvedené v TOMUSCHAT, 2008, op. cit., s. 72.

2.6.7 Univerzalita překrývajícího se konsenzu

Konstrukce univerzality překrývajícího se konsenzu je inspirována některými Rawlsovými názory.²⁴³ S jistým zjednodušením ji můžeme charakterizovat poukazem k tezi, že ačkoliv lidé zastávají různé teoretické postoje a vycházejí z odlišných myšlenkových pozic, tak mohou dospět k totožnému názoru na některé praktické otázky či koncepce, například jmenovitě na lidská práva.²⁴⁴ Výsledkem je tedy konsenzus, který není podložen identickými důvody a jemuž může být přisouzen atribut „politický“.²⁴⁵

Konstrukci tohoto druhu univerzality můžeme vnímat v první řadě jako důsledek snahy vypořádat se s faktem, na který upozorňoval již Jacques Maritain, to jest, že je nemožno nalézt konsenzus na ospravedlnění lidských práv vzhledem k přílišné různorodosti filosofii v současném světě.²⁴⁶ Podobně, jak již bylo poukázáno výše v případě mezinárodně právní univerzality, nelze se ani zde vyhnout otázce, zda je takovýto konsenzus spíše dobrovolný či vnučený.²⁴⁷ Sám Donnelly se přiklání k názoru, že vzniká dobrovolně.²⁴⁸ Mám ale za to, že právě v této věci opět neopírá svůj závěr o žádná „tvrdá“ a průkazná fakta. Zdá se být nejpravděpodobnější, že v praxi se budou oba způsoby utváření konsenzu prolínat, a proto jej v rozebírání formě lze jen stěží akceptovat jako vhodný legitimizační důvod.

2.6.8 Ontologická univerzalita

K univerzalitě překrývajícího se konsenzu lze postavit do protikladu univerzalitu ontologickou. První ze zmíněných totiž předpokládá, že se lidská práva opírají o mnoho různorodých, někdy i vzájemně protikladných, základů, zatímco druhá uvedená, že mají základ jen jeden a to transhistorický a zároveň i objektivně uchopitelný.²⁴⁹ Příklad takového přístupu může být spatřován například v některých teoriích Jamese Griffina, podle kterého musí být lidská práva univerzální, protože přísluší všem lidským aktérům na základě jejich normativního aktérství.²⁵⁰

²⁴³ O těchto názorech samotných bude ještě podrobněji pojednáno v dalších částech této práce.

²⁴⁴ DONNELLY, 2007, op. cit., s. 291.

²⁴⁵ GOODHART, 2008, op. cit., s. 187.

²⁴⁶ K tomu srovnej FREEMAN, 2004, op. cit., s. 376.

²⁴⁷ DONNELLY, 2007, op. cit., s. 291.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 292.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ GRIFFIN, 2008, op. cit., s. 48.

Podle Donnellyho existují tři důvody, které činí tento typ univerzality nevěrohodným a politicky neatraktivním. První z nich vyplývá z toho, že i když některé filosofie nebo náboženství chápou své hodnoty jako nadčasové a objektivní, tak nejsou schopny o této jejich nadčasovosti a objektivnosti přesvědčit filosofie a náboženství ostatní.²⁵¹ Druhý spočívá v argumentu, že všechny prominentní doktríny po většinu historie ignorovaly nebo dokonce aktivně popíraly lidská práva a je nepravděpodobné, že by byl nějaký objektivně správný názor tak široce a dlouhodobě nebrán v úvahu nebo přímo popírán. S tím souvisí i poslední autorův kritický postřeh, kterým je poukaz na to, že ontologická univerzalita implikuje názor, že většina morálních a náboženských teorií napříč dějinami byla objektivně špatná nebo nemorální, což sice může být pravda, ale než přijmeme takovouto radikální ideu, potřebuje dle jeho názoru mnohem přesvědčivější argumenty, než jaké jsou v rámci současných teorií dostupné.²⁵²

K hodnocení Donnellyho argumentů je třeba uvést, že se vesměs jedná o dobré důvody, které činí ontologickou univerzalitu nepravděpodobnou, avšak logicky ji nijak nevyvrací. Skepsi vůči transhistorickému základu, který ji konstituuje, lze dát snadno do souvislosti s obecnou nedůvěrou vůči metafyzice a tradičnímu filosofickému myšlení. Můžeme tudíž očekávat, že budou mít i podobné příčiny. Dále se v souvislosti s odmítnutím zmínovaného základu stojí za to i zamýšlet, co tím člověk či společnost ztrácí a co tím může získat. Vyjádřeno v nejjednodušší formě: Mohlo by se tak kupříkladu eliminovat riziko radikálního a agresivního přístupu, který může být s touto formou univerzalizmu spojován (tj. riziko západního imperialismu²⁵³). Na druhou stranu se však spolu s ním může vytratit i snaha o hledání společných rysů s druhými, vzdálenějšími lidmi nebo společenstvími, což může paradoxně vést k oslabení vzájemné komunikace mezi kulturami.

²⁵¹ To, jak obtížné je identifikovat nějaký objektivní, transhistorický základ, který by mohl založit univerzalitu lidských práv, lze alespoň podle mého názoru dobře sledovat i na kritice některých názorů Alana Gewirtha Michaelem Freemanem. K tomu viz FREEMAN, 1994, op. cit., zejména s. 505–511.

²⁵² DONNELLY, 2007, op. cit., s. 293.

²⁵³ Ke spojitosti západní kultury, lidských práv a imperialismu srovnej PAGDEN, 2003, op. cit., s. 173.